

YAHYA KEMAL VE TARİHE BAKIŞI

L. HİLAL AKGÜL*

I. Giriş

*“Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar; her gece bir bülbül öter”*

Yahya Kemal Beyatlı, İstanbul Aşçıyan mezarlığında kendine ait yukarıdaki dizeler altında yatıyor.¹ Mezarı başında bulunan ‘1884 – 1958’ kaydıysa yaşadığı dönemi gösteriyor. O, 1935 yılında bu yaşamı “hiçbir insan gerçek bir şair kadar talihsiz doğamaz” diye özetlemiş.² Bizse bu çalışma kapsamında, bu hayata dışından ve bugünden bakacağız; bu hayattan kesitler sunarak, onun tarih anlayışını saptamaya çalışacağız.

Yahya Kemal, çok yönlü bir kişi olmasına karşın, daha çok ‘ozan’ kimliğiyle tanınıyor. Ancak onun bu kimliği bile ‘açık’ değil. Örneğin, ‘Türk’ ozanı mı denecek, yoksa ‘Osmanlı’ ozanı mı, tartışılıyor. Kimi onu, Türk yazınının son ‘klâsik’i olarak yüceltiyor; kimi de ‘aruz hastası’, ‘kelime kuyumcusu’ diye aşağılıyor. Bu belirsizlik, onun ozan kimliğinin dışına da taşınmakta. Yahya Kemal, kimine göre, geçmişe saplanıp kalmış bir ‘gerici’ hatta; kimine göreyse, kökü geçmişte olan ama geleceğe yönelen bir ‘aydın’ oluyor... Kısacası aynı Yahya Kemal, farklı kesimler tarafından farklı algılanıyor ve bu algılayış farklılığının bir sonucu olarak, bir kesim ona şiddetle sahip çıkarken, bir diğer kesim de onu aynı şiddetle reddediyor.

Değişik yaklaşımlar söz konusu olmakla birlikte, bir bütün olarak bir kesim, Yahya Kemal’e sahip çıktığını söyleyebiliriz. Genel olarak Yahya

* MA, İstanbul Bilgi Üniversitesi Türk Devrim Tarihi Araştırma Merkezi Araştırma Görevlisi.

¹ ‘Rindlerin Ölümü’ adlı şiirin tamamı için bk. Yahya KEMAL; **Kendi Gök Kubbemiz**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1987, s.93.

² Bk. Yahya KEMAL; **Edebiyata Dair**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1997, s.252.

Kemal değerlendirmesi, ülke – ulus – din üzerine kurulu ‘kısır’ ve ‘tutucu’ yaklaşımlarla biçimleniyor.³ Yahya Kemal’in, dinî değeri, ulusal değerini bir ögesi olarak algıladığımı aşağıda göstereceğiz. Ancak bu kesimin önemli bir bölümü, bu algılayışı ya görmezden geliyor ya da çarpıtıyor. Ozanın dinsel motifleri ağır basan şiirleri de bu kesimin elinde uygun bir araç oluyor. Abdülhak Hamit’e en büyük kötülüğü ‘dini bütün’ hayranlarının yaptığını söyleyen Yahya Kemal,⁴ bu açıdan belki de Abdülhak Hamit’le aynı yazgıyı paylaşıyor.

Diğer kesimin Yahya Kemal’e yaklaşımıysa ‘genelde’ reddedici. Bu reddediş temelde, Yahya Kemal’in yüzünü geleceğe değil de geçmişe dönmekten ve geçmişe göstermesinden kaynaklanıyor. Bu bağlamda, Yahya Kemal’in, Ziya Gökalp’in “Harabisin harabati değilsin / Kökün mazidedir ati değilsin” biçimindeki eleştirisine yanıt olarak verdiği “Ne harabi ne harabatıyım, / Kökü mazide olan atiyim” dizelerini ‘içten’ bulmuyor. Örneğin Atilla İlhan, Yahya Kemal’in ‘zararlı’ olduğunu savunarak şunları yazıyor: “Hudutları misak-ı millî ile çizilmiş bir memlekette, akıncı cetlerinin ihtirasını, Mohaç ovaları’nı filân karıştırır. Lâle devri, male devri derken, düpedüz kaymaklı irtica yapar. Onun yalnız kökü değil, ayağı da, başı da, her şeyi de mazidedir.”⁵

Yahya Kemal’i beğenmeyenler, onun Osmanlı tarihinden kesitleri ve kişileri yoğun bir biçimde şiirlerine yansıtmasından da rahatsız. İlhan Berk bu rahatsızlığı, “Yahya Kemal’i savunmak, Osmanlı İmparatorluğu’na özenmek, onun dirilişine yardım etmektir” diye dile getiriyor.⁶ Oktay Rıfat’sa, “Yahya Kemal, Osmanlı İmparatorluğu’nun istilâci günlerine hasret çekmekle, okuyucularında ‘neden bugün de öyle değiliz, neden ordularımız bugün de Viyana kapılarına, Güney Fransa surlarına dayanmıyor’ gibi duygular uyandırıyor” diyor.⁷

³ Bk. Hasan Bülent KAHRAMAN; *Yahya Kemal Rimbaud’yu Okudu mu?*, İstanbul 1995, Yapı Kredi Yayınları, s.14.

⁴ Bk. Yahya KEMAL; *Siyasî ve Edebî Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1986, s.1.

⁵ Bk. Hilmi YÜCEBAŞ; *Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal*, İstanbul b.t.y., y.y., s.171.

⁶ Bk. Hilmi YÜCEBAŞ; age., s.226.

⁷ Bk. Hilmi YÜCEBAŞ; age., s.234.

Yahya Kemal'in, ulusal bağımsızlık savaşımı ve Türk devrimi karşısındaki tutumu da eleştirilere konu oluyor. Bu eleştirilerin en sertine Atilla İlhan'dan gelmekte: "Yahya Kemal, malûm, millî mücadele'ye kadar olan, etliye sütlüye karışmazlığından geçtik, hiç değilse 1919'da memlekette bir şeyler kımıldadığını kavrayabilseydi. Millî kurtuluş harbine, o, vatandaş olarak da, sanatçı olarak da seyirci kaldı. Bunca yıllık hayatını, bir meraklı çıkıp kurcalasın ve bana pir aşkına inkılâpçı tek hareket, tek mısra gösterebilirsin. Yahya Kemal'in devrimle tek alakası, galiba, birtakım yabancı ülkelerde ve bizzat Millet Meclisi'nde, onu temsil etmek hakkını kendinde görmesinde veya göstermesindedir."⁸ Çetin Yetkin'se Yahya Kemal'i, tarihe ilgi duymasına karşın, ulusal bağımsızlık savaşımını hiç olmamış gibi anımsamamakla ve elinde büyüteç, tarih sayfalarında kahraman ararken, mehmetçiği görmezden gelmekle eleştiriyor.⁹

Bu savlardaki haklılık ya da haksızlık Yahya Kemal'in hayatının çeşitli yönleriyle ortaya konmasıyla; onun tarihe, Türk tarihine ve dine – özelde İslâmiyete – bakışının saptanmasıyla ortaya çıkacak.

II. Hayatından Kesitler

A) Çocukluk ve Gençlik Döneminde Yahya Kemal

Yahya Kemal, 2 Aralık 1884 tarihinde Üsküp'te doğdu.¹⁰ Asıl adı Ahmet Agah'tır. Yeni şiir yazmaya başladığı dönemde 'Agah Kemal', daha sonra 'Yahya Kemal' adını kullanmayı yeğledi.¹¹ 'Kemal' adının rastlantılı olarak seçilmediği, ozan tarafından Namık Kemal'e gönderme yapılarak kullanıldığı belirtilmektedir.¹²

⁸ Bk. Hilmi YÜCEBAŞ; age., s.171.

⁹ Bk. Çetin YETKİN; *Toplumsal ve Siyasal Açılardan 13 Yazar Üzerine Notlar*, Ankara 1996, Ümit Yayıncılık, s.130.

¹⁰ Bk. Yahya KEMAL; *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul 1999, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.1.

¹¹ Bk. Sermet Sami UYSAL; *Şiire Adanmış Bir Yaşam: Yahya Kemal*, İstanbul 1998, Yahya Kemal'i Sevenler Derneği Yayınları, s.38.

¹² Bk. Alim KAHRAMAN; *Yahya Kemal Beyatlı*, İstanbul 1998, Şule Yayınları, s.39.

Ozanın, adliyede icra memurluğu görevinde bulunan ve bir süre Üsküp belediye başkanlığını da yürüten babası İbrahim Naci Beyle sıcak ilişkiler kurmadığı bilinmektedir.¹³ Ozan, daha çok, annesi Nakiye Hanımın etkisinde kalmıştır. Ozanın aktardıklarına göre, Nakiye Hanım, düzenli olmasa bile zaman zaman namaz kılan, Yasin okuyan ve oğluna basit dinî bilgilerden söz eden; sofı olmamakla birlikte, inançlı bir Müslamandır. Ozanın annesi dışında kalan aile çevresininse, İslâmiyetin gerekleriyle ilgili olduğu söylenemez; başta babası olmak üzere aile çevresinde bulunan diğer kimseler, ramazan, kandil ve bayramların dışında ibadette bulunmamaktadırlar. Ozanın da çocukluk döneminde bildiği ve katıldığı tek ibadet, babasıyla birlikte gittiği bayram namazlarıdır.¹⁴ Ancak buna karşın, ozanın ilk dinî eğilimlerinin güçlü olduğu ve bu eğilimlerin aile çevresi içinde, özellikle de annesinin katkılarıyla biçimlendiği söylenebilir. Ozan kendi deyişleriyle ‘ilk sofuluk zevkini’ annesinden almış, onun “oğlum, dünyada iki insanı sev; Peygamber Efendimizi ve Sultan Murat Efendimizi” yönündeki telkinlerinin etkisini uzun yıllar duyumsamıştır.¹⁵ Annesinin ölümüyse ozan üzerinde dinî eğilimleri güçlendirici bir etki yapmış ve bu olayın ardından ozan İslâmiyete daha da yaklaşmıştır.¹⁶

Yahya Kemal’in dinî duygularının biçimlenmesinde, doğduğu kentin de önemli bir rolü olduğunu vurgulamak gerekir. Camileri, yatırları ve mezarlıklarıyla Üsküp, ozana mistik (uhrevî) bir kent olarak gözükmektedir. Üsküp’te ozanı etkileyen en önemli unsur ise ezan sesleridir. Ezan sesleri, ozanın yalnız dinî duygularının gelişiminde değil aynı zamanda hayata bakış açısının biçimlenmesinde de etkili olur. Ozan, olgunluk döneminde, ezan seslerinin Türk çocuklarının eğitiminde önemli bir rolü olduğunu öne sürecek;¹⁷ bu düşüncesini *Ezansız Semtler* adlı makalesinde ayrıntılarıyla açıklayacaktır.¹⁸ Ozanın bu düşüncesinin ardında, Üsküp’te ayrımına

¹³ Bk. Nihad Sami BANARLI; *Yahya Kemal’in Hatıraları*, İstanbul 1997, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.16.

¹⁴ Bk. Yahya KEMAL; age., s.3 ayrıca bk. Nihad Sami BANARLI; age., s. 33 ve 35.

¹⁵ Bk. Yahya KEMAL; age., s.33 ve Nihad Sami BANARLI, age., s.25.

¹⁶ Bk. Yahya KEMAL; age., s.35.

¹⁷ Bk. Nihad Sami BANARLI; age., s.26 – 27.

¹⁸ Yahya Kemal’in ‘Ezansız Semtler’ adlı makalesi için bk. Yahya KEMAL; *Aziz İstanbul*, İstanbul 1992, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.121 vd.

vardığı ezan seslerinin etkisinin bulunduğunu saptamak zor değildir...

Yahya Kemal'in düşünme yapısının ilk biçimlenmelerinin eğitim yaşamına paralel bir çizgi üzerinde geliştiği söylenebilir. Yahya Kemal'in eğitime başladığı ilk okul Yeni Mektep'tir. Ozan bu okula 1889 yılında yazılır. Ancak, üç yıl devam ettiği bu okulda, okumayı bile öğrenemez. Yıllar sonra Yeni Mektep'ten söz ederken, "Yeni Mektep, asırlar içinde hangi eski mektebe nispetle yeni idi; bunu hâlâ tayin edemiyorum. Hakikatte tam manasıyla eskiydi" diyecektir.¹⁹ Yeni Mektep, gerçekten de, döneme göre 'eski' yöntemlerle eğitim veren, 'yeni'liği de yıkılmış taş binanın yerine yenisinin inşa edilmesinden kaynaklanan bir okuldur²⁰ ve Yahya Kemal'in ne eğitimine ne de düşünce dünyasının biçimlenmesine hiçbir katkı yapmaz. Yahya Kemal, 1891 yılında, Yeni Mektep'ten ayrılarak, Mekteb-i Edeb adında başka bir okula yazılır ve bu okulda kısa süre içinde okumayı öğrenir.²¹ Ayrıca düşünce dünyasını besleyecek olan bazı gazete ve dergilere ulaşma olanağını da bu okulda yakalar. Başta *Sabah* ve *İkdam* gazeteleri olmak üzere yayınları ilgiyle izler. 1895 yılında da bu okuldan mezun olur.²²

Yahya Kemal, lise eğitimine Üsküp Lisesi (Üsküp İdadisi)'nde başlar. Ancak, aile sorunları bu eğitimin önündeki en büyük engeldir. Ozan, birkaç kez Üsküp Lisesi'ndeki eğitimini kesip Selanik Lisesi (Selanik İdadisi)'ne aktarılmak zorunda kalır.²³ Bu olumsuzluklara karşın yine de lise yılları, Yahya Kemal'in düşünce ve sanat hayatı üzerinde belirleyicidir. Ozan, lise eğitimi sırasında; Namık Kemal, Ziya Paşa, Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Abdülhak Hamit, Cenap Şehabettin ve Tevfik Fikret gibi düşünür ve sanat adamlarını tanımaya, onların eserlerini okumaya başlar.²⁴ Düşünce ve sanat yönü de bu eserlerin etkisiyle, *Servet-i Fünun*

¹⁹ Bk. Yahya KEMAL; *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, s.21.

²⁰ Bk. Konur ERTOP; *Mektepten Memlekete Fotoğraflarla Yahya Kemal'in Yaşam Öyküsü*, İstanbul 1998, Sel Yayıncılık, s.11.

²¹ Bk. Yahya KEMAL; age., s.27 – 28.

²² Bk. Nihad Sami BANARLI; age., s.23.

²³ Bk. Nihad Sami BANARLI; age., s.28 – 30.

²⁴ Bk. Kazım YETİŞ; *Yahya Kemal Hayatı I*, İstanbul 1998, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.70 ve Sermet Sami UYSAL; age., s.61 – 62.

çizgisine yakın bir noktada yavaş yavaş biçimlenir. Ancak, ozan, Üsküp ve Selanik kentleri arasında gidip gelmekle geçen lise eğitimini, söz konusu liselerde tamamlayamaz. 1902 yılında Galatasaray Lisesi ya da Robert College'e kaydolarak lise eğitimini noktalamak için İstanbul'a gider. Ancak, bu okullara girme şansını bulamaz.²⁵

Yahya Kemal'in ilk politik düşüncelerinin biçimlenmesinde yine aile çevresi, Üsküp ve lise eğitiminin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Ozan, anılarında aktardığına göre, henüz 10 yaşlarındayken, ülkesinin pek de iyi bir durumda olmadığını kavramış; Girit Ayaklanması sırasında kulağına gelen 'Rumlar Müslüman kadınların namuslarına saldırıyor', 'Müslümanları kesiyor' gibi haberlerden etkilenmiştir.²⁶ Ozanın politik düşüncelerindeki ilk önemli kıpırdanıştaysa babasının arkadaş çevresinde geçen bir sohbetle tanışmasının önemli etkisi vardır: "Padişah aleyhinde sözler söylüyorlardı; Paris'te olduğu anlaşılan bir Murad Beyden hayranlıkla bahsediyorlardı; muzafferiyet havasıyla mest olan bu adamlar padişaha, hükümete karşı âdeta hınçlı idiler. Onları dinlerken, memlekette harp işinden başka bir işin de döndüğünü hissettim."²⁷ Ozan, bu sohbet sırasında edindiği bu bilgiyi, daha sonra aldığı duyularla da besler; ülkede 'gizli' bir akım olduğunu, bu akımın Padişah'a karşı geliştiğini, bazı gençlerin Paris'e kaçtıklarını, Namık Kemal'in de bu gençlerle beraber Paris'te olduğunu, Paris'ten ülkeye gizli gizli yayınlar geldiğini; o zamanlar, pek de iyi çözümleyemediği bir 'sır' olarak öğrenir.²⁸

Bu dönemde, Yahya Kemal'in politik düşüncelerinin evrilmesinde, 'Ragıp Efendi' adlı bir kişinin önemli payı göze çarpar. Yahya Kemal, anılarında, 'ilk politika hevesini' bu kişiden aldığını, bu kişinin yardımlarıyla dönemin siyasî olaylarını öğrendiğini belirtir. Ragıp Efendi, Yahya Kemal'le sohbetleri sırasında, yarı kapalı, yarı açık deyişlerle Abdülhamit'i ve hükümeti eleştirmekte, hayran olduğu Namık Kemal'den, onun düşünce ve eserlerinden söz etmektedir. Ragıp Efendiye göre, 'Hürmüz ile Ehrimen' savaşımı söz konusudur. Hürmüz, Namık Kemal; Ehrimen de

²⁵ Bk. Nihad Sami BANARLI; age., s.34 – 35.

²⁶ Bk. Yahya KEMAL; age., s.57.

²⁷ Bk. Yahya KEMAL; age., s.121 – 122.

²⁸ Bk. Yahya KEMAL; age., s.60.

Abdülhamit'tir. Abdülhamit'in Namık Kemal karşısında alacağı yengi, 'şerrin hayra' yengisi olacaktır... Yahya Kemal, Ragıp Efendinin anlattıklarının etkisinde, Namık Kemal'in eserlerine yönelir. Bu eserleri büyük bir ilgi ve dikkatle, toplu hâlde (külliyat olarak) okur.²⁹ Kısacası, Namık Kemal'in ve Namık Kemal'i Yahya Kemal'e tanıtan Ragıp Efendi'nin, Yahya Kemal'in politik düşüncelerinin biçim kazanmasında önemli bir yeri olduğu açıktır.

Yahya Kemal'in şiire ilgisinin kökenlerini de çocukluk yıllarıyla Üsküp ve Selanik liselerine devam ettiği dönemde aramak sanırız hatalı olmayacaktır. Ozan, ilk şiirini anımsamadığını belirtmekle birlikte, bu şiirin bir aşk şiiri olduğunu kaydetmektedir.³⁰ Gerçekten de bu dönemde 'aşk' duygusu Yahya Kemal'in şiire yönelmesinin temel nedeni olarak gözüktür. Balkan kentlerinin içinde bulunduğu durum ve bu durum karşısında bu kentlerin görkemli günlerine duyulan 'özlem'de, genç ozanı şiire yönelten bir diğer duygu olarak göze çarpar.³¹ Yahya Kemal, ilk şiirini yayımlatma olanağını da yine bu dönemde yakalar: *Musavver Terakki* dergisinin 10 Ekim 1901 tarihli sayısında Agah Kemal imzasını taşıyan şiirin adı 'Hatıra'dır.³²

B) Paris ve Yahya Kemal

Paris, Yahya Kemal'in yaşamında bir kırılma noktası olarak kabul edilebilir. Ancak bu kırılma, pek de beklendiği gibi olmaz. O, kendi deyişiyle, Paris'e 'alafranga' gidip, 'alaturka' dönecektir.³³ Paris'e kaçıışı sırasında, ilk fırsatta başına şapka giyip; İstanbul'a dönüşünde de hemen bir fes edinmesi, bunun sembolik bir göstergesi olarak kabul edilebilir...³⁴

²⁹ Yahya KEMAL; age., s.61 – 64.

³⁰ Bkz. Yahya KEMAL; age., s. 94.

³¹ Bk. Nihad Sami BANARLI; *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul 1997, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.1 ve Kazım YETİŞ age., s.65.

³² Bk. Alim KAHRAMAN; age., s.32.

³³ Bk. Yahya KEMAL; age., s.

³⁴ Söz konusu şiir aşağıdaki dizelerle başlamaktadır. bk. Alim KAHRAMAN; age., s.39.

"Olsun bugün sürur ile piraye kainat
Dolsun bugün hubur-ı saadetle şeş cihat

Yahya Kemal, Paris sevdasına 1900'lerin başında tutulur. Bu yıllar, Osmanlı Devleti'nin bir dizi sorun altında bunaldığı, eski görkemli günlerin geride kaldığının açık bir biçimde duyumsadığı yıllardır. Paris sevdasına tutulanları bunaltansa, hem devletin bu durumu, hem de dünyanın başka yerlerinde esen özgürlük rüzgârlarına karşın Abdülhamit'in Osmanlı ülkesinde uyguladığı baskıcı yönetimidir. İşte bu dönemde, Yahya Kemal'e memleket, zindan; Avrupa, özellikle de Paris, nurlu bir alem olarak gözükür.³³ Ancak ilginçtir ki ozan, Abdülhamit'e övgü şiiri (methiye) yazmaktan da geri kalmaz; dönemin padişahının tahta çıkış yıl dönümü için, uzun bir övgü ve dua şiiri kaleme alarak, bu şiiri *İrtika Dergisi*'nin 1 Eylül 1902 tarihli sayısında yayınlatır.³⁴

Yahya Kemal'deki Paris'e kaçma düşüncesini, o dönemde Paris'in özgürlüğün ve sanatın beşiği olarak gözükmesi ve Jön-Türk hareketinin orada ivme kazanması besler.³⁵ Bu noktada, Yahya Kemal'in lise eğitimini tamamlamak amacıyla İstanbul'a geldiği dönemde tanıdığı Serezli Şekip Bey'den de söz etmek gerekir. Şekip Bey, Yahya Kemal'e sık sık Avrupa düşünürlerini ve onların eserlerini anlatmakta; kendine özgü ve Yahya Kemal'i derinden etkilediği anlaşılan bir biçimle Avrupa uygarlığını ve Paris'i övmektedir.³⁶ Şekip Bey'in, Yahya Kemal'deki Paris'e kaçış düşüncesinin doğmasında ve gelişmesinde büyük ölçüde belirleyici olduğu söylenebilir.

1- Paris'te İlk Yıllar

1902 yılında Paris'e kaçan, ya da anılarında geçtiği biçimiyle firar eden Yahya Kemal'in Paris'teki ilk yıllarıyla ilgili olarak kanımızca altı çizilmesi gereken iki önemli nokta vardır. İlk olarak, bu yıllarda ozanın dinî eğilimleri zayıflamış, kendi deyişiyle, dinsizliği iyice artmıştır.³⁷ İkincisi, bu yıllarda, Yahya Kemal, Paris'te bulunan Jön-Türkler'in çevresine

Zira bugünde verdi o şah-ı melek-sıfat
Ruh-ı fütuh-i saltanata taze bir hayat
Ya Rabbi haşre dek yaşasın padişahımız".

³⁵ Bk. Yahya KEMAL; age., s.74 – 75 ve Sermet Sami UYSAL; age., s.89.

³⁶ Bk. Nihad Sami BANARLI; age., s.40 – 41.

³⁷ Bk. Yahya KEMAL; age., s.102.

girmiş, onlarla buluşmuş, onların toplantılarına katılmıştır. Ozan, bu durumu, anılarında, ‘Jön-Türklük cereyanına karıştım’ diye ifade eder.³⁸ Aynı yıllarda, sosyalist akıma yakınlık duyar, çeşitli mitinglere katılır ve Enternasyonel Marşı’nı dinlerken de coşar.³⁹ Ancak, tüm bunlar yavaş yavaş sönecektir. Bu noktada, Yahya Kemal’in bir yol ayrımının başında olduğundan söz edebiliriz: “Hayatımda iki yolun başında bulunuyordum. Bu yollardan biri, babama vaat ettiğim gibi, Paris’te sadece tahsil etmek ve ses çıkarmamak, hele Gençtürkler’le ihtilat etmemek ve bu yüzden taahhüt edilen talebe tahsisatını tehlikeye düşürmemekti. İkinci yol ise Gençtürklerin muhitine girmek, Namık Kemal’in fikirlerinden beri gençliğin idrak ettiği sekr ile ortaya atılmak, hür konuşmak, hür söylemek, hür yazmak hülâsa mevcut idarenin baskısından ayrılmaktı.⁴⁰” Yahya Kemal’in gecikmeli de olsa birinci yola yakın bir çizgiye çekildiği söylenebilir. O, birkaç yıl içinde, Jön-Türk çevresinden önemli ölçüde soğuyacak, uzaklaşacak ve yine önemli ölçüde okuluna yönelecektir. Bu arada, Yahya Kemal’in, Paris’te bulunduğu yıllarda para sıkıntısı çektiğini ve bu sıkıntıyı özellikle Paris’teki ilk yıllarında duyumsadığını vurgulayalım. Söz konusu sıkıntı, ozanın babasına gönderdiği kartlardan açık bir biçimde anlaşılmaktadır.⁴¹

Yahya Kemal’in eğitimle ilgili olarak Paris’te yaptığı ilk iş, hiç bilmediği Fransızca’yı öğrenmek olmuştur. Paris’e – o dönemde – 3 saat uzaklıkta, Marne Irmağı kıyısında bulunan College de Meaux’a yazılır; bir yıl süreyle eğitim gördüğü bu okulda, Fransızca’yı öğrenir.⁴² Bu dönemde eğitimindeki ikinci durak Ecole Libre des Seciences Politiques olur. Yahya Kemal, bu okulun dış politika bölümüne kaydolarak belki de hayata bakış açısının bütünüyle değişmesine neden olacak bir döneme girer.

2- Tarih İçinde Aranan Türklük

Yahya Kemal, Ecole Libre des Seciences Politiques’te Albert Vandala, Emile Bourgoix ve Louis Renault gibi dönemin ünlü hocalarından

³⁸ Bk. Yahya KEMAL; age., s.181.

³⁹ Bk. Yahya KEMAL; age., s.102.

⁴⁰ Yahya KEMAL; age., s.197.

⁴¹ Bk. *Pek Sevgili Beybabacığım*, İstanbul 1998, Yapı Kredi Yayınları.

⁴² Bk. Kazım YETİŞ; age., s.96.

ders alma olanağını yakalar. Ancak, hocaları arasında, en çok ilgi duyduğu ve en fazla etkisinde kaldığı Albert Sorel'dir. Yahya Kemal, Sorel'in derslerini düzenli olarak izler ve kendi aktardıklarına göre, onun en çalışkan öğrencisi olur. Sorel, derslerde, ağırlıklı olarak, Michelet, Fustel de Coulanges ve Camille Julian gibi, tarih ortasında Fransızlığı arama yöntemlerini anlatmaktadır.⁴³ Alman ve İtalyan birliklerinin kurulması da Sorel'in öğrencilerine anlattığı bir başka önemli konudur. Yahya Kemal, hocasının hem anlattıklarından hem de anlatış biçiminden etkilenir: "..... son asırda yeni Alman, yeni İtalyan milliyetlerinin teşekkülünü alelade bir muallim gibi yalnız diplomatların eseri olarak değil, felsefeden, şiirden, musikiden, hâsılı his ve hayalden aldıkları bütün kuvvetle tedris ederdi."⁴⁴ Yahya Kemal'in Sorel'le ilişkisi, yalnızca okul ortamıyla sınırlı kalmaz; Sorel öğrencilerini, dolayısıyla Yahya Kemal'i, her salı günü yaşadığı otelinde kabul ederek, onlarla sohbet eder.⁴⁵

Yahya Kemal, bu dönemde, Sorel'in etkisiyle tarih içinde Türklük'ü aramaya ve bulmaya yönelir. Sorel'in derslerde anlattıkları, kendisine söylediği "henüz iki şey tamamıyla keşfedilmiş değildir; coğrafyada kutup, tarihte Türk"⁴⁶ sözüyle *Çağdaş Fransa'nın Kökenleri* adlı kitabı ve Camille Julian'ın 'Fransız milletini 1000 yılda Fransız toprağı yarattı' görüşü clindeki en önemli anahtarlardır.⁴⁷ Bu anahtarlarla Selçuk ve Osmanlı tarihlerini sırayla (kronolojik olarak) okumaya koyulur. Bu okumaları sırasında da ön Asya'daki Türklük'ü aramanın ve bulmanın anlamsız olduğu düşüncesine kapılarak, 'Türkiye Türklüğü' üzerine eğilir ve Türkiye Türklüğünün milâdını '1071' (Malazgirt Zaferi) olarak saptar. Malazgirt zaferini "tesiri itibarıyla vatanın temeli o muzafferiyettir. Bu itibarla bizce kudsiyetinin hududu olamayan bir hâdisedir" diye yüceltir,⁴⁸ *Alp*

⁴³ Bk. Yahya KEMAL; age., s.43.

⁴⁴ Bk. Yahya KEMAL; *Eğil Dağlar*, İstanbul 1992, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.18.

⁴⁵ Bk. Yahya KEMAL; age., s.18.

⁴⁶ Bk. Nihad Sami BANARLI; "Yahya Kemal Hem Büyük Bir Şair Hem Büyük Bir Tarih Mütefekkiriydi", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası*, C.3, İstanbul 1988, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.155.

⁴⁷ Bk. Sermet Sami UYSAL; age., s.105 ve Nihad Sami BANARLI, age., s.46.

⁴⁸ Yahya KEMAL; *Aziz İstanbul*, s.14.

Aslan'ın Ruhuna Gazel adlı şiirinde de över.⁴⁹

Yahya Kemal'e göre Türkler, Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya, ardından Rumeli'ye, en son olarak da İstanbul'a yerleşerek, yaratıcı bir ulus olmuşlardır ve bu çerçeve içinde Malazgirt zaferinin üzerinden geçen 800 yılda, Türk'ü Türkiye toprağı yaratmıştır. Artık onun için 1071'den önceki dönem 'kableltarih', ancak 1071'den sonraki dönem 'tarih' olarak gözükmeye başlar, çalışmalarını bu yönde sürdürür.⁵⁰ Tüm bunlar, Yahya Kemal'in kısa bir dönem etkisinde kaldığı, Turan düşüncesinden de uzaklaşmasına yol açar. Yahya Kemal, Adile Ayda'ya verdiği bir röportajda, Leon Cahun'ın *Introduction a l'Histoire des Peuples de l'Asie* adındaki eserinin, kendisini Turancılığ'a yönelttiğini açıklamıştır. Ancak Yahya Kemal'deki bu yönelim kalıcı değildir. O, aynı röportajda 'onu da geçirdik' diye alay içeren bir değerlendirmede bulunur.⁵¹ Ziya Gökalp'i anlattığı bir yazısında da 'Turan rüyasından uyanmışım' görüşüne yer vererek aynı alaycı yaklaşımı sürdürür;⁵² çünkü, Yahya Kemal, Paris'teki tarih çalışmaları sırasında, milliyetçiliğin sınırlandırılması gerektiğine inanmış, o sınırı da '1071' ve 'Osmanlı Devleti'nin o zamanki toprakları' olarak belirlemiştir. Bu çerçeve içinde Turan düşüncesine yer olmadığı açıktır.

Yahya Kemal'in Ecole Libre des Seciences Politiques'deki eğitimine paralel olarak sürdürdüğü tarih çalışmaları sırasında, Türk ulusunu oluşturan öğeleri araştırmaya yöneldiğinin de altını çizmek gerekir. Sağcıların sosyalist, sosyalistlerin de gericilikle nitelendirdiği Albert de Mun'un, bir konuşması sırasında, dinleyicilere bir Fransız köyünün tarihini anlatarak; Fransız ruhunun su, toprak ve kültürle nasıl beslendiğini göstermesi, çan seslerinin Fransız ruhuna nasıl işlediğini vurgulaması, Yahya Kemal'in bu yönelimindeki temel belirleyicidir.⁵³

⁴⁹ Şiir için bk. Yahya KEMAL; *Eski Şiirin Rüzgariyle*, İstanbul 1999, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.45 – 46.

⁵⁰ Bk. Nihad Sami BANARLI; *Yahya Kemal'in Hatıraları*, s.47.

⁵¹ Röportajın tamamı için bk. Etem ÇALIK (hız.); *Edebî Mülakatlar*, İstanbul 1993, Ötügen Yayınları.

⁵² Yahya KEMAL, *Siyasî ve Edebî Portreler*, s.12.

⁵³ Bk. Konur ERTOP; age., s.29.

Yahya Kemal, Ecole Libre des Sciences Politiques'ten, derslerini başaramadığı için mezun olamaz. Ancak bu okulun ve bu okulda hocası olan Albert Sorel'in onun dünya görüşünü ve tarihe bakışını temelden etkileyip, değiştirdiği yadsınamayacak bir gerçektir. Bu arada, Yahya Kemal'in, Paris'te Sorbon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne yazılmak istediği, ancak bu düşüncesinin gerçekleşmediği kaydedilmektedir.⁵⁴

3- Paris ve Yahya Kemal'in Şiiri

Paris, Yahya Kemal'in yalnız düşünce yapısı ve tarihe bakışı üzerinde değil, aynı zamanda sanat ve özelde şiir anlayışı üzerinde de köklü dönüşümler gerçekleşmesine neden olur. Hatta, Yahya Kemal'in kendine özgü şiiri Paris'te bulunduğu bile söylenebilir.

Yahya Kemal, her şeyden önce, Paris'te, Fransız yazını ve şiirini tanımış, Fransız ozanlarının eserlerini toplu hâlde okumuştur. Tüm bunlar, onun, Fransız şiirinin düşünce temeline ve zevkine varmasına neden olur; Fransız şiirinin etkisi altında, uzun süre, kendi deyişiyle, 'balık suda yaşar gibi' yaşar. Yahya Kemal, yalnız Fransız yazınıyla ilgilenmekle de kalmaz; özellikle Eski Yunan ve Lâtin yazınlarına da yönelir.⁵⁵ Hatta bu yönelimin etkisiyle bir dönem, Türk şiirini Arap ve Acem etkisinden kurtararak; eski Yunan ve Lâtin yazın anlayışına bağlama düşüncesine (Nev-Yunanilik) kapılır. Paris'teki ilk şiir çalışmaları da zaten bu yöndedir.⁵⁶

Paris'te, Fransız, Lâtin ve eski Yunan şiirini tanıyan Yahya Kemal, *Servet-i Fünun* çizgisindeki şiirlerden – uzun bir dönem etkisinde kaldığı Tevfik Fikret'in şiirlerinden de – soğumaya, o şiirleri sevmeye başlar. Kendi yazın anlayışını da bu çizgiden kurtarmaya çalışır. Bu yöndeki en önemli çalışması, hiçbir zaman tamamlayamadığı bir Türk destanı yazımı denemesidir. Bu denemede Yahya Kemal, kendi deyişiyle, kendine has

⁵⁴ Bk. Sermet Sami UYSAL; age., s.114. Ancak kardeşi Reşat Beyatlı, Yahya Kemal'in bu bölüme yazılarak, bir süre devam ettiğini kaydetmektedir. Bk. Reşat BEYATLI; "Yahya Kemal'in Hayatı", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası*, İstanbul 1959, C.1, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.139.

⁵⁵ Bk. Yahya KEMAL; *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, s.105 – 106 ve 108.

⁵⁶ Bk. Nihad Sami BANARLI; *Yahya Kemal Yaşarken*, s. 8.

bir dil, biçim ve anlayış geliştirir. Yine kendi deyişle bu dil, biçim ve anlayış, *Servet-i Fünun* akımının iki önemli adı Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin'in dil, biçim ve anlayışından bütünüyle farklıdır.⁵⁷

Yahya Kemal'in Paris'te biçimlenen şiir anlayışı üzerinde, yine Paris'te biçimlenen tarih anlayışının önemli etkileri olur. Mehmet Kaplan; "Milliyeti coğrafyaya ve o coğrafya üzerinde gelişen tarih ile izah ettiğinden 1071 tarihini esas alıyor, Malazgirt zaferinden öncesine kavmî tarih olarak bakıyordu. Daha 1908'lerde tebellür eden bu fikirler, Yahya Kemal'in kafasında zamanla genişledi, derinlik kazandı. Sağlam temellere dayanan bir medeniyet görüşü hâlini aldı. Fakat o bu düşüncelerini ilmî ve nazarı olarak ifade etmedi. Bu işi tarihçi arkadaşlarına bıraktı ki bunlar arasında Yahya Kemal'in fikirlerini en iyi anlayanlar merhum Ahmet Refik ile Mükrimin Halil olmuşlardır. Kendisine gelince o alimlerin beceremeyecekleri en zor ve en güzel işi yaptı: Düşüncelerini edebî şiirler hâlinde koydu" diye yazmaktadır.⁵⁸ Yahya Kemal, bu yöndeki şiirlerinin ilk örneklerini Paris'te verir.

C) 'Mektepten Memlekete'

Yahya Kemal, olgunluk döneminde, sık sık 'mektepten memlekete' dönme gereğinden söz açacaktır. Yahya Kemal'in bu deyişi, çoğu kez, taklitçiliğin bırakılarak öz Türk sanatına dönülmesi olarak yorumlanır.⁵⁹ Ancak, buradaki yorum kanımızca sığdır. Bu yorum, Yahya Kemal'deki taklitçiliğin bırakılması gereğini, yalnızca 'sanat' alanına indirger. Oysa bize göre, Yahya Kemal'in bu deyişi, başta sosyal, siyasî ve kültürel alanlar olmak üzere, geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Yahya Kemal'e göre, bir bütün olarak, mektepten memlekete dönmek gerekir. O, bunu, 'resmen' 1912 yılının ilkbaharında yapar. 'Fiilen'se çoktan, daha Paris'teyken yapmış, memlekete dönmüştür.

Yahya Kemal'in, Paris sonrası, İstanbul'daki ilk günleriyle ilgili, Yakup

⁵⁷ Bk. Yahya KEMAL; age., s.103.

⁵⁸ Bk. Mehmet KAPLAN; "Yahya Kemal'de Tarih ve Coğrafya Fikri", Kazım YETİŞ (hzl.); *Yahya Kemal İçin Yazılanlar*, C.1, İstanbul 1998, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s. 432 – 433.

⁵⁹ Bk. Nurullah ATAÇ; "Notlar", Kazım YETİŞ (hzl.), age., s.100.

Kadri'nin ilgi çekici bir saptaması vardır. Yakup Kadri anılarında; “Mübarek, on yıl Paris’te Quartier Latin’de yaşamak şöyle dursun, sanki hiç memleket dışına çıkmamış, İstanbul’dan hiç ayrılmamış, hatta İstanbul’un hep alt katlarında, çayhane ve mahalle kahvelerinde vakit geçirmekten başka bir şey yapmamış gibiydi. Konuştuğu Türkçe’ye birtakım Fransızca sözler ve deyimler karıştırmasa onun herhangi bir batı kültürü aldığına ve hele Jean Moreas gibi Fransız şiirinin ustalarından biriyle ahbablık ettiğine ihtimal verilmezdi” der.⁶⁰ Yakup Kadri’ye göre Paris, Yahya Kemal’e pek de bir şey katmamıştır. Ancak bu görünürdedir; bizce Paris, Yahya Kemal’in dünyaya, tarihe ve sanata bakış açısını biçimlendirmiş, olgunlaştırmıştır.

1- Yahya Kemal’de İstanbul

Yahya Kemal İstanbul’a döndükten sonra, bu kent, onun bundan sonraki hayatında hep merkez olacak; yaygın bir kanıya göre de, İstanbul, en büyük İstanbul ozanına bu dönüşle kavuşacaktır. Yahya Kemal, İstanbul’u dizelere dökmekte büyük bir ustalık ve özen gösterir; Üsküdar’ı, Fenerbahçe’yi, Maltepe’yi tek tek şiirlerine konu yapar; İstanbul’a olan tutkusunu ‘sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer’ diyerek, şiirle kanıtlar. Ancak İstanbul, Yahya Kemal için, yalnızca şiir malzemesi değildir. Yahya Kemal’e göre, İstanbul, tarih içinde aranan Türklük’le ilgili özel anlamlar taşımaktadır.

Yahya Kemal, Paris’ten dönüşünden sonra, İstanbul’u semt semt gezmeye başlamıştır. Bu semtlerde – özellikle Üsküdar ve Koca Mustafapaşa gibi – Türklüğün varoluş tarihinden ipuçları bulmaya çalışır. Yine aynı amaçla, bu semtlerdeki mimarî eserlere yönelir.⁶¹ Özellikle de ‘ölüm mimarîsi’ onu çeker.⁶² Yahya Kemal’deki mimarîye yönelim, nesneye değil, tarihe dönüktür. Mimarî bir yapıt, ait olduğu dönemin tüm

⁶⁰ Bk. Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU; *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İstanbul 1990, İletişim Yayınları, s.110.

⁶¹ Bk. Sermet Sami UYSAL; *age.*, s.131 – 132.

⁶² Bkz. Şeyma TAŞÇIOĞLU; “Yahya Kemal’de Ölüm Mimarîsi”, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası*, C.2, İstanbul 1968, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s.145.

özelliklerini, geleceğe hiç değişmeden aktarır, görselliği nedeniyle de herkes tarafından algılanarak ortak bilinçaltına yoğun katkıda bulunur. Yahya Kemal mimarî eserlere bu bağlamda bakar ve yapıtlarında da bu bağlamda kullanır.⁶³

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Yahya Kemal, İstanbul'un Türkler tarafından alınmasıyla ilgili olarak, Paris'te bulunduğu dönemde çalışmalar yapmış ve bu olayı Türk tarihinin en önemli olaylarından biri olarak saptamıştır. Yahya Kemal'e göre bu olayın önemi; Anadolu ve Rumeli diye iki ayrı parçadan oluşan ülkenin, İstanbul'un alınmasıyla bütünlük kazanmasından kaynaklanır.⁶⁴ Yahya Kemal'in İstanbul'un alınmasına, verdiği önem bağlamında duyduğu ilgi, İstanbul'da bulunduğu yıllarda daha da artar. Öyle ki, İstanbul'un alınmasının yıl dönümüne denk gelen bir gece yarısı yatağından kalkarak, o olayı aynen yaşamaya çalışır: "Fetih vak'asına bu âlâkam o kadar artmıştı ki, 1922'de 29 Mayıs sabahı gece yarısından sonra yatağımdan kalktım. Şehzadebaşı'nda 18 Seğmenler mezarlığı önünden geçerek, Beşinci Askerî Kapı'nın yeri olan Sulukule'ye kadar gittim ve fethin 1453 senesi 29 Mayıs'ında vaki olduğu noktadan şehre girdim ve yürümeye başladım. Ayasofya'ya kadar geldim ve girdim. O sabahın havasını ve saatlerini çok şiddetle hissettim."⁶⁵

Gerek İstanbul'u semt semt gezmesi; gerekse İstanbul'un alınması olayıyla ilgili çalışıp, düşünmesi, onda 'İstanbul olmasaydı Türk olamazdık' düşüncesini uyandırır.⁶⁶ Bu noktadan sonra, onun için, İstanbul artık bir özettir (terkip). Türklük, Türk(eye) coğrafyası, Türk kültürü vs. İstanbul adı altında özetlenir: "Vatanın dört bucağından, Konya'dan, Bursa'dan, Edirne'den, Sivas ve Tokat'tan, Erzurum'dan, Üsküp'ten, Macaristan'dan, Hicaz'dan, Bağdat'tan; Tunus, Trablus, Cezayir gibi mağrip topraklarımızdan, buralara gidip gelen, yahut buralardan gelip İstanbul'da kalan, burda yerleşen nice Müslüman Türkler; kadınları, çocukları, ihtiyaçlarıyla; el sanatları, musikileri, halk ve divan şiiirleriyle, şehir, sokak, ev ve oda

⁶³ Bk. Hasan Bülent KAHRAMAN; age., s.68.

⁶⁴ Bk. Yahya KEMAL; *Aziz İstanbul*, s.46.

⁶⁵ Bk. A. Süheyl ÜNVER; *Yahya Kemal'in Dünyası*, İstanbul 1980, Tercüman Tarih ve Kültür Yayınları, s.115.

⁶⁶ Bk. A. Süheyl ÜNVER; age., s.97.

mimarileriyle; cami, hamam, kubbe anlayışlarıyla, hâsılı vatanın ve tarihin her bucağıyla her asırdan getirdikleri hünerler ve hatıralarla bu şehri hep birden bina etmişlerdir. O kadar ki İstanbul, bütün Türk tarihinin, Türk coğrafyasının bir terkibi, hulâsası, tecellisi olmuştur.⁶⁷

Bu açıdan bakıldığında, İstanbul'un Yahya Kemal'de Türklük ve Türkiye sembolü olduğu düşünülebilir. Örneğin, Yaşar Şenler, Yahya Kemal'e ilişkin incelemesinde, onun, "Bin bir tepeden yükselen Boğaz'dan / Baktıkça vatan görünsün engin" dizelerini örnek olarak göstererek, 'baktığı yer Boğaziçi, gördüğü vatandır' demekte ve bu görüşü savunmaktadır.⁶⁸

2- Yahya Kemal ve Türk(ıye) Müslümanlığı

Yahya Kemal'in çocukluk döneminde güçlü sayılabilecek dinî duygulara sahip olduğunu, sonra bu duyguların zaman içinde zayıflayarak Paris'te dinsizlik noktasına kadar gerilediğini daha önceki bölümlerde vurgulamıştık. Ancak Yahya Kemal, tarih içinde Türklüğü ararken dine – özelde İslâmiyete – ilişkin yeni düşünceler geliştirir; çünkü milâdını 1071 olarak kabul ettiği Türklüğün unsurları arasında, tarih, dil, coğrafya, kültür, sanat gibi unsurların yanında din de vardır.⁶⁹ Bu açıdan Yahya Kemal, dinî değeri, ulusal değerin bir ögesi olarak algılar.⁷⁰ Bu yaklaşımın, 'ümmet' düşüncesine zıt olduğu açıktır ve aynı zamanda bu yaklaşım Türk(ıye) – ya da Anadolu – Müslümanlığının izlerini taşır. O, Türkler arasında egemen olan dinin Arap dini olmadığını, Türkiye Türklerinin İslâmiyeti kendilerine uydurarak benimsediklerini savunur⁷¹ ve Türkiye Türklerinin, İslâmiyete eski putperestlik inançlarını kattığını söyler.⁷² "Ben Türk milletinin inandığı

⁶⁷ Bk. Nihad Sami BANARLI; **Yahya Kemal'in Hatıraları**, s. 51.

⁶⁸ Bk. Yaşar ŞENLER; **Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal**, İstanbul 1997, Ötüken Yayıncılık, s.179.

⁶⁹ Bk. Mehmet DEMİRCİ; **Yahya Kemal ve Mehmet Akif'te Tasavvuf**, İstanbul 1993, Akademi Kitab Evi, s.28.

⁷⁰ Bk. Cahit TANYOL; **Türk Edebiyatında Yahya Kemal**, İstanbul 1985, Remzi Kitab Evi, s..45.

⁷¹ Bk. Süheyl ÜNVER; *age.*, s.39.

⁷² Bk. Yahya KEMAL; **Siyasî ve Edebî Portreler**, s.55.

peygambere inanırım” demesi de bu bağlamda ilgi çekicidir.⁷³

Yahya Kemal’in Müslümanlığa ilişkin bu görüşleri tutucu çevrelerde eleştirilir. Eleştirilerin en sertlerinden biri de İstanbul Üniversitesi (Darülfünun) felsefe hocalarından Ahmet Naim Bey’den gelir. Ahmet Naim Bey, “Bir zaman Türkçülükle, şimdi de İslâmiyeti efsaneler üzerine kurulmuş bir din gibi göstererek... Hâsılı bu şaşırılmış halkı bir türlü şaşırtmayı icad ediyorsunuz” diye Yahya Kemal’e çıkışır ve sözlerini şöyle sürdürür: “..... Tevhid-i Efkar’da bir seneden beri çıkan bu yazılarınız İslâm akaadini ve esasatını baştan başa tahrif ediyor. Beyefendi! İslâmiyette ölülere ibadet, mezarlara mahabbet, ölmüş insanları filân veya falan semtte hazır ve nazır zannetmek gibi itikatlara yer yoktur.” Yahya Kemal’in bu eleştiriler karşısında verdiği yanıtta üzerinde düşünölmeye değerdir: “Evet bu millet, İslamiyet’i kendi mizacına göre kabul etmiş ve çok eski putperestliğiyle karıştırmış, öyle sever, onun uğrunda yalnız bu sebeplerle ölü. İslâmiyeti olsun, Hristiyanlığı olsun, diğer dinleri olsun, bütün milletler daima kendi hilkatleriyle, temayülleriyle, muhayyileleriyle, ihtiyaçlarıyla karıştıarak kabul etmişlerdir ve başka türlü almalarına zaten imkân yoktur.” Bu tartışmanın üzerinden yaklaşık on yıl geçtikten sonra, Ahmet Naim, Yahya Kemal’e haksızlık ettiğini düşüncecek ve konuyla ilgili olarak ozanla aynı çizgiye gelerek şunları söyleyecektir: “Seninle o kadar sene evvel, Darülfünun’da bir münakaşada bulunmuştum. O münakaşa sonra benim zihnimi senelerce meşgul etti. Son senelerde ise, ben, İstanbul’un birçok semtlerinde gezmeyi ve oralarda, tıpkı senin usulünde, eski mimarî eserlerinin tarihini araştırmalı itiyad edindim. Bu hoş beni sardıkça sardı. Senin bir zaman Tevhid-i Efkar’da çıkmış yazılarını buldum ve tekrar okudum. Azim bir zevk aldım. Sana bu yüzden ne kadar haksızlık ettiğime o yazıların bir şair fantezisi olmayıp hakikaten manevî birer ufuk olduklarına kail oldum.”⁷⁴

⁷³ Nihad Sami BANARLI; “Yahya Kemal ve İman”, **Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası**, C.1, s.2.

⁷⁴ Söz konusu tartışmayla ilgili olarak bkz. Yahya KEMAL; age., s.54 – 57. Profesör Toktamış Ateş, Yahya Kemal’le Ahmet Naim arasındaki bu tartışmayı, günümüzde ‘ithal’ Müslümanlığı egemen kılmaya çalışan siyasi İslâmcı çevrelerle Türkiye’deki Müslümanlığın, Arabistan ya da İran’daki Müslümanlıktan farklı olduğunu savunan çevreler arasında geçen tartışmaların, 19’uncu yüzyıl başında yaşanan bir örneği olarak

Görüldüğü gibi, Yahya Kemal, Türkiye Türklerinin gereksinimleri sonucunda doğduğuna inandığı bir Müslümanlık anlayışı üzerinde durmaktadır. Kurallar ve ilkelerdeki Müslümanlık onu ilgilendirmemekte; Müslümanlığın gelenek – göreneklere, günlük hayat ve davranışlara sinen boyutu onun ilgisine konu olmaktadır.⁷⁵

Bu noktada, Mehmet Akif’le Yahya Kemal arasında bir karşılaştırma yapılabilir. Din – özelde İslâmiyet – Mehmet Akif’te kişiselleşmekte ve Mehmet Akif’in eserlerine bu kişisel boyutuyla yansımaktadır. Ancak Yahya Kemal, dine – özelde İslâmiyete – tarihin bir parçası ve Türk halkının bir yaşantı biçimi olduğu ölçüde değer verir. Dini, eserlerinde kişiselleştirmez ve İslâmiyetin şer’i içeriğine değinmeden, Türk ruhuna ve gereksinimlerine göre biçimlenmiş hâliyle yansıtır.⁷⁶ Örneğin her iki ozanın da şiirlerinde sıkça kullandığı cami motifi, Mehmet Akif’in eserlerinde, Müslümanların toplanıp Tanrı’ya ibadet ettikleri bir yer olarak ön plâna çıkarken; Yahya Kemal’in eserlerinde, çoğu kez, Türk – İslâm mimarlığının plâstik yetkinliğini dile getiren bir simge hâlini alır.⁷⁷

3- ‘Derunî Ahenk’

Yahya Kemal’in dünyaya, Türk tarihine ve İslâmiyete bakışının olgunluğa erdiği Paris dönüşü dönem, onun aynı zamanda şiire ilişkin düşüncelerinin de netleştiği ve bu düşünceleri yönünde eserler verdiği dönemdir.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal’in sık sık ‘şair fikirle değil kelimelerle yazılır’ görüşünü dile getirdiğini kaydetmektedir.⁷⁸ Bu, ozanın ‘sanat için sanat’ görüşünü benimsediğinin en açık kanıtı olsa gerek. Yahya Kemal, yetiştiği dönem ve Paris yıllarına karşın; ‘toplum için sanat’ diyenlerden değildir. Şiiriye şöyle tanımlar: “Şiir kalpten geçen bir

değerlendirmektedir. Bk. Toktamış ATEŞ; “Anadolu Müslümanlığı”, **Toplumların Belleği ve Medya**, İstanbul 1998, Çağdaş Yayınları, s.68 – 70.

⁷⁵ Bk. Emine IŞIK; “Yahya Kemal’de Din”, **Yahya Kemal’i Anma Toplantıları Bildirileri**, s.126.

⁷⁶ Konuyla ilgili olarak bk. Mehmet DEMİRCİ; age.

⁷⁷ Bk. Hilmi YAVUZ; **Yazın Üzerine**, İstanbul 1987, Bağlam Yayıncılık, s.94.

⁷⁸ Bk. Ahmet Hamdi TANPINAR; **Yahya Kemal**, İstanbul 1995, Dergah Yayınları, s.29.

hâdisenin lisan hâlinde tecelli edişidir; hissin birden bire lisan oluşu ve lisan hâlinde kalışdır. Düşündüklerimizi vezinle ve lisanla ifade edişimiz şiir değildir. Bir mısranın şiir olup olmadığı gayet aşikârdır. Derunî ahenk ile ifade edilmişse şiirdir. Fakat duyulmaksızın yalnız vezin ve lisan mümasesiyle söylenen söz şiir olmaz.⁷⁹”

Bu alıntıdan da anlaşılabilceği gibi, Yahya Kemal, şiirde içsel ritmi ya da o günün deyişiyile ‘derunî ahenk’i önemsemekte; asıl amacın, bu ritmi yakalamak olduğunu savunmaktadır.⁸⁰ Ozanın, yüzü aşkın bestelenmiş şiiri bulunmaktadır.⁸¹ Bestelenen şiirlerinin çokluğu, şiirlerinde, çok önemsedığı içsel ritmi yakaladığı yönünde yorumlanabilir. 20’inci yüzyılın önde gelen Türk müziği yorumcularından Zeki Müren, Yahya Kemal’deki ritim yetisini, ozanın *Rindlerin Akşamı (Dönülmez Akşamın Ufkundayız)* adlı şiirine gönderme yaparak vurgular. Müren’e göre bu şiir, Yahya Kemal tarafından yazılırken bestelenmiştir (ritim verilmiştir) ve bu açıdan da, şiiri besteleyen Münir Nurittin’in esere katkısı pek de fazla değildir.⁸²

D) Ulusal Savaşım Yılları, Türk Devrimi ve Yahya Kemal

Yahya Kemal’in kimliği, düşünce ve davranışları üzerinde uzlaşmaya varılmadığını; aynı Yahya Kemal’in, farklı kesimler tarafından, farklı algıladığını, çalışmanın başlangıcında vurgulamıştık. Bu farklı algılayış, özellikle, ozanın, ulusal bağımsızlık savaşımı ve Türk devrimi karşısındaki tutumu için geçerlidir. Genel olarak bir kesim, Yahya Kemal’in ulusal bağımsızlık savaşımı karşısında edilgen (pasif) bir tutum sergilediğini öne sürerek eleştirir. Bu savın karşısında olanlarsa, böyle bir tutumun söz konusu olmadığını; tersine, Yahya Kemal’in ulusal bağımsızlık savaşımını var gücüyle desteklediğini savunurlar. Onlara göre, *Dergah Dergisi* ve ozanın ulusal bağımsızlık savaşımıyla ilgili yazıları bunun açık bir kanıtıdır.

Yahya Kemal, İstanbul’a dönüşünün hemen ardından, Darüşşafaka Lisesi’nde eğitmenliğe başlamış, daha sonra da Sultan Selim’de açılan

⁷⁹ Bk. Yahya KEMAL; *Edebiyata Dair*, s.48.

⁸⁰ Bk. Etem ÇALIK, age., s.185.

⁸¹ Bk. Yusuf ÖMÜRLÜ (hzl.); *Yahya Kemal’in Bestelenmiş Şiirleri*, İstanbul 1999, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

⁸² Bk. Ergun HİÇYILMAZ; *Dargınım Sana Hayat*, İstanbul 1997, Kamer Yayınları, s.113.

Medreset-ül-Va'ızın'de medeniyet tarihi dersleri okutmuştur. 1916 – 1919 yılları arasında da, İstanbul Üniversitesi'nde (Darülfünun) uygarlık tarihi, batı edebiyatı tarihi ve Türk edebiyatı tarihi dersleri vermiştir.⁸³ Ozanın, ulusal bağımsızlık savaşını yıllarında, Anadolu'ya geçmeyecek, İstanbul'da kalmayı yeğlediği bilinmektedir. Ancak, ozan, anılarında, İstanbul Üniversitesi'ndeki öğrencileriyle birlikte 'istiklâl cidaline' bağlandığını belirtir.⁸⁴ Yine anılarında belirttiğine göre, öğrencilerine, ders sonrası, odasında, ulusal savaşını destekleyen yönde konuşmalar yapmakta, onlarla birlikte İkbâl kıraathanesine gitmektedir. Bu kıraathane, Mustafa Nihat yönetiminde 15 günde bir çıkarılan *Dergah* dergisinin taslaklarının (provalarının) düzeltildiği, dergiye alınacak yazıların seçildiği yerdir. Dergide, Türk tarihi, edebiyat tarihi, felsefe, dil, müzik gibi konulara değinilerek çeşitli şiir ve öyküler yayımlanmakta, en önemlisi de, makalelerle ulusal savaşını desteklenmektedir. Derginin yazar kadrosu son derece zengindir. Ziya Gökalp, Mustafa Şekip, Abdülhak Şinasi, Abdülhak Hamit, Halide Edip, Falih Rıfkı, İsmayıl Hakkı, Ahmet Haşim, Yakup Kadri, Fuat Köprülü, Hasan Ali, Ahmet Kutsi, Nurullah Ataç, Mehmet Emin gibi sanat ve fikir adamları dergiye çeşitli yazılar verirler.⁸⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar'ın aktardığına göre, derginin çizgisini belirleyense Yahya Kemal'dir.⁸⁶

Ozan, yalnızca derginin çizgisini belirlemekle kalmaz, aynı zamanda, bu dergide, ulusal bağımsızlık savaşını destekleyen makalelerini de yayımlar. *İleri*, *Tevhid-i Efkâr*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Hayat* ve *Zaman*'sa, ozanın bu yöndeki makalelerini yayımladığı diğer yayın organlarıdır. Bu makaleler, ozanın ölümünden sonra *Eğil Dağlar* adı altında bir kitapta toplanır.

⁸³ Bk. Nihad Sami BANARLI; age., s.53 – 55. Yahya Kemal, İstanbul Üniversitesi'nde hocalık yaptığı bu dönemde ek olarak Bahriye Mektebi'nde de görev almış, Nazım Hikmet'le Necip Fazıl bu okulda onun öğrencisi olmuştur. Bk. Taha TOROS; *Türk Edebiyatından Altı Renkli Portre*, İstanbul 1998, İSİS Yayıncılık, s.126.

⁸⁴ Nihad Sami BANARLI; age., s.58.

⁸⁵ Bk. Sermet Sami UYSAL; age., s.167 ve 174.

⁸⁶ Bk. Ahmet Hamdi TANPINAR; age., s.32.

Yahya Kemal'in ulusal bağımsızlık savaşımına büyük bir sempati duyduğu söylenemez,⁸⁷ en azından Anadolu'ya geçerek, savaşıma etkin olarak katılma gereği görmemiştir. Ancak, ozanın ulusal bağımsızlık savaşımıyla ilgili makaleleri bu savaşıma destek biçiminde algılanabilir ve bu makalelerden onun bu savaşıma yaklaşımıyla ilgili ipuçlarına ulaşılabilir. Kanımızca söz konusu makalelere ilişkin olarak altı çizilmesi gereken üç önemli nokta vardır. Birincisi, ozanın söz konusu makalelerinin yayımlanma tarihleri, ağırlıklı olarak, savaşın yönünün ulusal güçlerden yana dönüp, kazanacak tarafın bu bağlamda hemen hemen kesinleştiği 2'inci İnönü Utkusu'nun sonrasına denk gelmektedir.⁸⁸ Bu, bir rastlantı olarak değerlendirilebilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu durum, ozanın ulusal bağımsızlık savaşımına verdiği destekle ilgili kuşkular doğmasına neden olmaktadır.

İkincisi, söz konusu makalelerden, Yahya Kemal'in, ulusal bağımsızlık savaşımını algılayışı ortaya çıkmaktadır. Bu algılayış, temelde, "Osman'ın sancağını, Fatih'in tahtını, Selim'in hatırasını kurtarmak" bağlamındadır. Bu sav, makalelerin pek çoğunun, Osmanlı tarihinin görkemli günlerine göndermeler içermesiyle de desteklenebilir. Ozan, Osmanlı Devleti'nin görkemli günlerine özlem duymakta, ulusal bağımsızlık savaşımını da, bu görkemli günleri geri getirme çerçevesinde değerlendirmektedir. Ozanın, ufukta görünen yeni Türk devletinin oluşumunu, Osmanlı Devleti'ndeki tinle açıklaması; yeni devletin, Osmanlı Devleti'yle aynı temeller üzerinde yükseleceğini savunması da konumuzla ilgili olarak önem taşır.⁸⁹ Kaba bir değerlendirmeye bunlar, Yahya Kemal'in ulusal bağımsızlık savaşımına bakış açısının devrimci boyuttan yoksun olduğuna kanıt sayılabilir. Ancak, gözden kaçırılmaması gereken, ozanın, aynı makalelerde saltanat ve imparatorluk düşüncelerini 'boş bir hayal' olarak nitelemesidir ki bu niteleme, aynı zamanda, makalelerle ilgili olarak üzerinde durulması gereken üçüncü önemli noktadır. Ozana göre, saltanatın yerine yeni bir yönetim biçimi – belki cumhuriyet –, imparatorluk sınırlarının yerine de ulusal sınırlar

⁸⁷ Bk. Toktamış ATEŞ, **Kemalizmin Özü**, İstanbul 1981, Der Yayınları, s.134.

⁸⁸ Bk. Yahya KEMAL; age., s.347 – 352.

⁸⁹ Bk. Bahaeddin YEDİYILDIZ; "Yahya Kemal'de Tarih Şuuru", **Yahya Kemal Anma Toplantıları Bildirileri**, s.103.

(Anadolu, öz vatan vs.) konacaktır.

Yahya Kemal'in bu düşüncelerinin bir özetini *Yuvaya Dönüş* adlı makalesinde bulmak olanaklıdır. Ozan bu makalesinde 'zengin sefih' örneğini vererek şunları anlatır: "Zengin bir sefih, çoluk çocuğunu unutup senelerce heva vü heveslerinin peşinden koşar, hazlarında puyan olur, vücudunu yıpratır, servetini yer ve en sonra evine döndüğü zaman, aile ocağını nasıl zindan gibi görürse, saltanatını batıran bir millet de millî hayatına öyle bir meraretle döner; asıl tabii hayatını dar görür, gözü mazidedir. Saltanat hayatından, millet hayatına dönüş bazı unsurlara öyle ağır görünür ki, ya Romalılar gibi dönmektense ölürler, yahut da İspanyollar gibi döner lâkin eski saltanatın altın rüyasına dalar, yarı ölü, yarı sağ yaşar, bir türlü yeni bir hayata giremezler. Biz Türkler bugün talihin böyle bir merhalesinde bulunuyoruz. Saltanat rüyasından millet hayatına girerken, servetini tüketip de aile hayatı gözünde zindan olan sefih gibi, birçoğunun kalbinde üzüntü, dudaklarında meraret var. Gözü hâlâ arkadadır." Ozan, aynı makaleyi "Bir nesil evvelkilere mevhum saltanat tatlı bir hayal, milliyet esasları üzerine bir Türk milliyeti acı bir hakikat görünüyor. Bugün biz o mevhumeye acı hayal, Türk devletine tatlı hakikat diyoruz" diye noktalar.⁹⁰

Yahya Kemal Anadolu'ya geçmeyip İstanbul'da kalmasına karşın, yukarıda ana hatlarıyla değerlendirilen, bu makaleleriyle ulusal bağımsızlık savaşımına bir biçimde destek vermeye çalışmıştır. Ancak, bu desteği, kesin hükümlerle değerlendirmek pek de olanaklı değildir. Aynı verilerle, Yahya Kemal, karalanabileceği gibi, aklanabilir de ve bize göre bu karalama da aklama da anlamlı değildir. Anlamlı olan, bu desteğin, o günün koşulları içinde, nasıl değerlendirildiğinin ortaya konmasıdır. Bir başka deyişle, devrimci kadronun bu desteği algılayış biçimi önemlidir.

Yahya Kemal'in yaşam öyküsü, onun, ulusal bağımsızlık savaşımının ardından cumhuriyet kadroları içinde çeşitli görevlerde bulunduğuna işaret ediyor: Urfa, Yozgat, Tekirdağ ve İstanbul milletvekilliği; Varşova, Madrid ve Lizbon elçiliği gibi. Yahya Kemal ayrıca, 1922 yılında, Lozan barış görüşmelerine giden kurulda danışman olarak bulunuyor 1925 yılında da Türkiye – Suriye sınır saptama heyetine temsilci olarak atanıyor...

⁹⁰ Söz konusu makalenin tamamı için bk. Yahya KEMAL; *Eğil Dağlar*, s.50 – 52.

Yahya Kemal'in bulunduğu bu görevler, Türk devrimini sürükleyen kadronun, onun yukarıda ana hatlarıyla anlatmaya çalıştığımız desteğini önemsemesinden kaynaklanıyor olmalı ki devrimci kadro bu desteğin karşılığını, kadroları içinde ona yer ayırarak veriyor. Devrimin önderi Mustafa Kemal'in, ozana ait ulusal bağımsızlık savaşımıyla ilgili çeşitli yazıları kesip saklaması – ki daha sonra ozana da gösterdiği kaydedilmektedir – ve bu yazıların savaş sırasında kendisine manevi destek verdiğini söylemesi de bu noktada önem taşıyor⁹¹

Peki, Yahya Kemal ve Türk devrimi bağlamında neler söylenebilir? Her şeyden önce, Türk devrimi, Osmanlı'dan kesin bir kopuştur. Ozanın algılamalarındaysa ilk bakışta, kopuş değil bir 'süreklilik' ön plâna çıkar. Örneğin, ozan, ulusal bağımsızlık savaşımını, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Osmanlı'nın görkemli günlerini geri getirme çerçevesinde değerlendirir. Ancak ozandaki bu süreklilik daha çok tinsel düzlemedir. O, Osmanlı Devleti'nin temel unsurlarından saltanat ve imparatorluk olgularını dışlayarak, bu bağlamda bir süreklilikten yana tavır geliştirmez. Ona göre, ulusal birliğin artık saltanat çevresinde sağlanması olanaklı değildir; saltanatın yerini yeni bir yönetim biçimi alacaktır. Zaten, ozanın hiçbir ürününde cumhuriyet düşüncesine karşı bir ögeye rastlanmaz. Ozan, imparatorluk sınırlarının yerine de Ulusal Ant'ta belirlenen sınırları koymaktadır. Tüm bunlar, ozanın düşüncelerinde, Türk devrimine benzer temel kopuşların yaşandığına işaret olarak yorumlanabilir.

Ancak Yahya Kemal'in bazı görüşlerinin, Türk devriminin çeşitli unsurlarıyla çeliştiğini de belirtmek gerekir. Örneğin, ozanın, yukarıda ana hatlarıyla anlatılan Türk tarihine ilişkin görüşleri, Türk devriminin Türk tarih teziyle uyum içinde değildir. Harf devrimiyse Yahya Kemal'den "koca Türk kültürü, Türk kütüphanesi ne olacak" biçiminde bir tepki görmüştür.⁹²

III. Yahya Kemal'in Tarihe Bakışı

Çalışmamızın buraya kadar olan bölümünde, Yahya Kemal'in yaşamından çeşitli kesitler sunmaya çalıştık. Şimdi de Yahya Kemal'in

⁹¹ Bk. Konur ERTOP, age., s.96 ve Kazım YETİŞ, *Yahya Kemal Hayatı I*, s.170.

⁹² Bk. Sermet Sami UYSAL; age., s. 216 ve Kazım YETİŞ; age., s.185.

genel olarak tarihe bakışını ele alacağız. Konuyla ilgili olarak, her şeyden önce şunu söyleyebiliriz ki Yahya Kemal bir tarihçi değildir. O, tarihi, “yekpare görülecek, topyekûn sevilecek ya da nefret edilecek bir şey değildir; bilâkis tetkik ve muhakeme edilecek bir manzaradır” diye tanımlar⁹³ ve tarihe, geçmişe ilişkin bilgi veren bir araç olarak yaklaşır. Ozana göre, bu araç, aynı zamanda, geçmiş olaylardan ders çıkarılmasına yarayacak ve bu bağlamda geleceğin denetlenmesine yardım edecektir.⁹⁴ Günümüzde yaygın olarak kabul gören tarih biliminin bu genel ilkesi, tarihî olayların neden – sonuç ilişkisi içinde açıklanmasını gerektirir; çünkü, yalnızca böyle bir açıklama sonucunda geleceği denetleyebilmek olanaklıdır. Bu açıklamaların sosyo-ekonomik bir temele dayanması da ön koşuldur. Ancak, Yahya Kemal, tarih biliminin bu genel ilkesini – geçmişe ilişkin bilgi vererek geleceğin denetlenmesini sağlamak – kabul ettiğini söylemekle birlikte, tarihte kaza ve kaderi önemser. *Tarihte Kaza ve Kader* adını verdiği makalesinde, “Milletlerin kaza ve kadere tâbi olduğuna inanmamak güçtür” diyerek, bu düşüncesini örneklerle anlatır.⁹⁵ Bu, Yahya Kemal’in, tarihî olayları çözümlerken, neden – sonuç ilişkisinin yerine kaza ve kaderi koyduğunu göstermektedir. Zaten, ozanın, tarihî içerikli eserlerinde de neden – sonuç ilişkisiyle çözümlenmelere ve ekonomik alt yapının dikkate alındığına – bir iki örneğin dışında – rastlanmaz... Ozan, tarihî incelemelerin, belgelere dayanması gerektiğini de sıkça vurgular,⁹⁶ ancak, eserlerinde, zaman zaman, belgelere dayanmayan söylentilere de yer verdiği görülür.⁹⁷

Ozanın tarih bilimine ilişkin bu yaklaşımları (ve uygulamaları), önemli olmakla birlikte, konumuzun dışında kalmaktadır; çünkü yukarıda da

⁹³ Bk. Yahya KEMAL; age., s.3.

⁹⁴ Bk. Nejat TAMTÜRK; **Açıklamalı Yahya Kemal Antolojisi**, İstanbul 1972, İnkılâp ve Aka Yayınları, s.46.

⁹⁵ Bk. Yahya KEMAL; **Tarih Muhasebeleri**, İstanbul 1991, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s. 6 – 12.

⁹⁶ Nihad Sami BANARLI; “Yahya Kemal Hem Büyük Bir Şair Hem Büyük Bir Tarih Mütefekkiriydi”, **Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası**, C.3, s.146.

⁹⁷ Muzaffer UYGUNER (dr.); **Yahya Kemal Beyatlı Yaşamı Sanatı Yapıtlarından Seçmeler**, Ankara 1992, Bilgi Yayın Evi, s.47.

vurguladığımız gibi o bir tarihçi değildir. Ancak, ozanın, tarihî olayları eserlerinde sıkça kullanması, onun ve eserlerinin anlaşılması bağlamında, tarihe bakış açısının ve Türk tarihini algılayışının saptanmasını gerekli kılar.

Bize göre bu bakış açısını belirleyen iki önemli öge var. Bu ögelerden ilki, ozanın Türk tarihine ilişkin açıklama ve değerlendirmelerini coğrafyayı temel alarak yapması ve toprağa bağlı bir tarih – özelde Türk tarihi – anlayışını ön plâna çıkarmasıdır. Ozan, yukarıda da anlatıldığı gibi, Türk ulusunu, Anadolu ve Rumeli toprağının yarattığını savunur. Türk ulusunun varoluş tarihini de Malazgirt zaferiyle birlikte 1071’den başlatır. Onun için, 1071’den önceki dönem tarih değildir. Ozan, bu yaklaşım çerçevesinde, İstanbul’un Türkler tarafından alınmasına da ayrı bir önem verir. Ozana göre, bu olay, Anadolu ve Rumeli olarak iki ayrı kıtadan oluşan ülkenin bütünlüğünü sağlamıştır ve Türk tarihinin en önemli olayıdır. Ayrıca o, İstanbul’u, tüm unsurlarıyla Türklüğün bir özeti olarak kabul eder.

Yahya Kemal’in tarihe bakış açısını belirleyen ikinci önemli ögeyse dini – özelde İslâmiyeti – ulusal değerlerin bir unsuru olarak algılaması ve dine bu yönde bir değer vermesidir. O, Anadolu ve Rumeli topraklarındaki Türkler’in, Müslümanlığı kendi gereklerine uydurarak ve eski inançlarıyla – putperestlik gibi – karıştırarak benimsediklerini öne sürer. Kurallar ve ilkelerdeki din onu ilgilendirmez. Onun ilgisine ancak Türk tarihinin parçası olan, gelenek – göreneklere ve günlük hayata sinen din konu olur.

Yahya Kemal’in tarihe bakış açısını belirleyen bu iki önemli öge, ona şiddetle sahip çıkanlar, temel yaklaşımlarına büyük ölçüde zıttır. Bir başka deyişle, bu kesimin önemli bir bölümü, çarpıttığı bir Yahya Kemal’e sahip çıkmaktadır. Onun dinî motifleri ağır basan şiirleri, bu kesimin elinde, bayraklaşmıştır; ancak bu şiirlerin ardındaki görüş, bu kesimin temel tezine aykırıdır. Diğer kesim ise, bize göre, eleştirmeye değil – belki – sitem etmeye hakkı vardır.

III. Sonuç

Bu çalışma kapsamında Yahya Kemal’in tarihe bakışını ortaya koymaya çalıştık. Bunu yapabilmek için Yahya Kemal’in hayatından çeşitli kesitler sunduk; onun çocukluk – gençlik yıllarını, Paris’te bulunduğu dönemi, Paris dönüşünü ve hayatının izleyen evrelerini irdeledik. Aynı

çerçeve içinde ulusal savaşım yıllarında Yahya Kemal'in tutumuna değinerek Türk devrimi bağlamında Yahya Kemal'le ilgili açıklamalar yapmaya çalıştık. Yahya Kemal'in hayatının çeşitli yönlerinin ortaya konması, Yahya Kemal'in tarihe bakışının anlaşılmasında önemli gözükten iki temel noktanın – 'Türklük' ve 'Türkiye Müslümanlığı' – aydınlatılmasını sağladı. Çalışmamızın son bölümünde ise elde ettiğimiz bulguları kullanarak Yahya Kemal'in genel tarih anlayışını ele aldık.